

ЦІННОСТІ МОРАЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Світлана Терещенко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Сучасне освітнє середовище потребує етичних лідерів, здатних не лише ефективно керувати закладами освіти, а й формувати ціннісні орієнтири для виховання молоді. Етичне лідерство є важливим чинником, що сприяє підвищенню рівня довіри між викладачами та студентами, створенню здорового морального клімату та забезпеченню справедливості у процесі прийняття рішень. Проте в умовах глобалізації та соціокультурних змін спостерігається криза моральних орієнтирів, що ускладнює розвиток етичного лідерства. Аналіз останніх досліджень в Україні та за кордоном підтверджує ключову роль моральних цінностей у розвитку етичного лідерства. У статті розглядаються основні підходи до вивчення моральності та етичного лідерства, зокрема філософський, психологічний, соціологічний і педагогічний. Особливу увагу приділено концепціям етичного лідерства, таким як трансформаційне та ціннісно-орієнтоване лідерство. Визначено основні моральні цінності, які мають бути інтегровані у систему підготовки освітніх лідерів: чесність, справедливість, відповідальність, гуманізм, професійна етика та соціальна відповідальність. Запропоновано практичні підходи до формування етичного лідерства, зокрема інтерактивні методи навчання, наставництво, розробку кодексів етики, впровадження дисциплін з етичного лідерства, створення професійних ком'юніті та організацію етичних тренінгів для керівників освітніх установ. Окремлено основні виклики, пов'язані з імплементацією етичних стандартів в освітнє управління, серед яких недостатність нормативного регулювання, брак мотивації до морального саморозвитку та відсутність єдиних стандартів оцінювання етичної компетентності керівників. Визначено перспективи подальших досліджень у цій сфері, які включають посилення практичної підготовки майбутніх керівників, розширення міжнародної співпраці, розробку національної стратегії етичного лідерства в освіті та впровадження цифрових інструментів для оцінювання моральних компетентностей.

Ключові слова:

етичне лідерство; моральні цінності; освіта; управління; відповідальність; педагогічна етика.

Resume:

Tereshchenko Svitlana. Moral values as the basis for developing ethical leadership in the educational environment.

The modern educational environment requires ethical leaders who can not only effectively manage education institutions but also shape value orientations for youth upbringing. Ethical leadership is a crucial factor in increasing trust between teachers and students, fostering a healthy moral climate, and ensuring fairness in decision-making processes. However, in the context of globalization and sociocultural changes, a crisis of moral guidelines complicates the development of ethical leadership. An analysis of recent studies in Ukraine and abroad confirms the fundamental role of moral values in the formation of ethical leadership. This article examines the main approaches to studying morality and ethical leadership, including philosophical, psychological, sociological, and pedagogical perspectives. Special attention is given to ethical leadership concepts such as transformational, servant, and values-based leadership. The key moral values that should be integrated into the educational leadership training system – honesty, fairness, responsibility, humanism, professional ethics, and social responsibility – are identified. Practical approaches to fostering ethical leadership are proposed, including interactive teaching methods, mentorship programs, the development of ethical codes, the introduction of ethical leadership courses, the establishment of professional communities, and ethical training programs for educational administrators. The key challenges associated with implementing ethical standards in education management are outlined, including insufficient regulatory frameworks, a lack of motivation for moral self-development, and the absence of unified standards for assessing ethical competence among education leaders. The article also highlights future research directions, such as enhancing the practical training of future leaders, expanding international cooperation, developing a national strategy for ethical leadership in education, and implementing digital tools for assessing the moral competencies.

Key words:

ethical leadership; moral values; education management; social responsibility; professional ethics; pedagogical leadership; education governance.

Постановка проблеми. Сучасне освітнє середовище потребує лідерів, які не лише володіють управлінськими навичками, але й здатні формувати ціннісні орієнтири для виховання молоді. Етичне лідерство є ключовим чинником, що сприяє створенню здорового морального клімату в навчальних закладах, підвищенню рівня довіри між викладачами та студентами, а також забезпеченню справедливості у процесі прийняття рішень. Однак, у сучасному суспільстві спостерігається криза моральних орієнтирів, що ускладнює розвиток етичного лідерства. Тому дослідження впливу моральних цінностей на формування етичного лідерства в освітньому просторі є актуальним та необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження, як в Україні, так і за кордоном, підтверджують важливість моральних

цінностей у розвитку етичного лідерства в освітньому середовищі. Зокрема, Наталія Гречаник у своєму дослідженні підкреслює значення емоційно-етичного лідерства для керівників закладів освіти. Вона зазначає, що сучасні керівники мають володіти моральністю, внутрішньою культурою та здатністю приймати етичні рішення, що сприяє створенню комфортних взаємин у колективі та ефективній взаємодії з учасниками освітнього процесу. У свою чергу, Марія Копчук-Кашецька досліджувала процес формування морально-етичних цінностей у молодших школярів на уроках народознавства, доводячи, що високий рівень таких цінностей позитивно впливає на розвиток етичної поведінки та лідерських якостей у дітей.

Закордонні дослідження також підтверджують важливість моральності у формуванні етичного

лідерства. Так, Sr, E. Emery у своїй дисертації аналізує взаємозв'язок між етичною поведінкою, лідерством та процесом ухвалення рішень. Він зазначає, що моральні цінності лідера безпосередньо впливають на етичність його рішень і загальний моральний клімат в організації. Інше дослідження, проведене Д. Гоулман, Р. Бояціс, Е. Маккі, фокусується на ролі емоційного інтелекту в лідерстві (Гоулман Д., Бояціс Р., Маккі Е., 2010). Автори доводять, що здатність лідера розуміти та управляти своїми емоціями, а також емоціями інших, є ключовою умовою для розвитку етичного лідерства та створення позитивного освітнього середовища.

Отже, аналіз останніх досліджень демонструє, що моральні цінності відіграють вирішальну роль у становленні етичного лідерства, впливаючи як на управлінські рішення керівників, так і на загальну атмосферу у закладах освіти.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз ролі моральних цінностей у формуванні етичного лідерства та визначення шляхів їх ефективного впровадження в освітню діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні концептуальні підходи до вивчення моральності та етичного лідерства. Філософський підхід розглядає моральність як систему цінностей, що регулюють поведінку людини та визначають її відповідальність перед суспільством (Аристотель, Кант, Конфуцій). Психологічний підхід аналізує розвиток моральної свідомості особистості та її вплив на процес ухвалення рішень (Піаже, Кольберг). Соціологічний підхід досліджує моральність як соціальний феномен, що формується під впливом суспільних норм і традицій. Педагогічний підхід вивчає моральне виховання та його роль у формуванні особистості, здатної до етичного лідерства.

Етичне лідерство, у свою чергу, базується на різних концепціях. Теорія трансформаційного лідерства (Burns, 1978) стверджує, що лідер мотивує інших через власний приклад моральної поведінки. Концепція слугинського лідерства (Greenleaf, 2002) акцентує увагу на ідеї служіння суспільству та підтримці колективу. Ціннісно-орієнтоване лідерство (Brown & Treviño, 2006) визначає моральні цінності як основу прийняття управлінських рішень. Таким чином, моральність виступає фундаментом для формування етичного лідерства, що впливає на поведінку керівників, прийняття рішень та моральний клімат у суспільстві.

Моральність є фундаментальною складовою людського буття, що визначає норми поведінки, відносини між людьми та ціннісні орієнтири суспільства. Вона охоплює сукупність переконань, принципів і норм, які регулюють

взаємодію людей, ґрунтуючись на загальнолюдських ідеалах добра, справедливості, чесності та відповідальності (Шевченко Ю., 2018). Дослідники зазначають, що моральність формується як під впливом соціокультурного середовища, так і через особистий життєвий досвід людини, що визначає її етичні орієнтири та поведінкові моделі (Журба К., 2014).

Серед ключових цінностей моральності особливе місце займають чесність, що виявляється у прагненні до правдивості й відкритості у стосунках з іншими (Журба К., 2014); справедливість, яка передбачає рівність прав та відповідальність за свої дії (Журба К., 2018); гуманність, що виражається у співчутті та турботі про інших (Журба К., Шкільна І., 2022); гідність і повага до людини, що сприяють формуванню гармонійних соціальних відносин (Шевченко Ю., 2018). Крім того, моральність включає відповідальність як здатність усвідомлювати наслідки своїх вчинків і діяти відповідно до моральних норм, що є важливим аспектом розвитку етичного лідерства.

У сучасному українському суспільстві моральні цінності є важливим регулятором поведінки не лише на особистісному рівні, а й у професійній та громадській сферах. Вони визначають етичні стандарти в освіті, медицині, бізнесі та управлінні, сприяючи створенню довірливого та гармонійного середовища (Журба К., 2018). Важливу роль у формуванні моральності відіграє виховання та освіта, які сприяють усвідомленню й закріпленню етичних принципів, необхідних для відповідального громадянського суспільства (Журба К., Шкільна І., 2022). Таким чином, моральність є основою гармонійного співіснування людей, що забезпечує стабільність суспільства та розвиток етичного лідерства в різних сферах життєдіяльності (Шевченко Ю., 2018).

Етичне лідерство є однією з ключових концепцій сучасного менеджменту та освіти, оскільки воно базується на моральних цінностях, які визначають поведінку лідера та впливають на ефективність управління діяльністю. Основною характеристикою етичного лідера є його відповідальність перед суспільством, чесність, справедливість та орієнтація на загальне благо. Етичне лідерство передбачає не лише прийняття рішень відповідно до моральних норм, а й формування організаційної культури, де домінують довіра, повага та відповідальність.

Сутність етичного лідерства полягає в тому, що лідер не просто керує підлеглими, а слугує прикладом для них, демонструючи високу моральну культуру, професіоналізм та соціальну відповідальність. Такі лідери орієнтуються не лише на досягнення стратегічних цілей

організації, а й на створення гармонійного робочого середовища, де кожен працівник відчуває свою значущість. Як зазначає Ю. Шевченко, етичний лідер формує культуру довіри та взаємоповаги, що сприяє підвищенню рівня мотивації та продуктивності співробітників (Шевченко Ю., 2018).

До основних концепцій етичного лідерства належить теорія чесності (honesty theory), яка наголошує на важливості правдивості та прозорості у прийнятті рішень. Лідер, що дотримується цього принципу, діє відкрито та справедливо, що сприяє підвищенню довіри з боку підлеглих. Ще одна важлива концепція – це теорія справедливості (justice theory), згідно з якою лідер має забезпечувати рівне ставлення до всіх членів команди, уникаючи дискримінації та необґрунтованих привілеїв (Журба К., 2018).

Крім того, значне місце в етичному лідерстві займає концепція служіння (servant leadership), яка підкреслює, що головним завданням лідера є служіння іншим та підтримка їхнього професійного і особистісного розвитку. Такий підхід створює сприятливий клімат у колективі та сприяє розкриттю потенціалу кожного працівника (Журба К., Шкільна І., 2022).

В освітньому середовищі етичне лідерство набуває особливого значення, оскільки воно впливає не лише на якість навчального процесу, а й на моральне виховання учнів і студентів. Вчителі та керівники навчальних закладів, які демонструють етичну поведінку, формують у молодого покоління відповідальність, повагу до інших та громадянську свідомість (Журба К., Шкільна І., 2020). В Україні цей підхід підтримується у межах реформування освіти, зокрема у концепції «Нова українська школа», яка наголошує на важливості виховання моральних цінностей та лідерських якостей серед учнів.

Етичне лідерство є важливим інструментом для формування здорового морального клімату в організації та суспільстві. Його основні принципи – чесність, справедливість, відповідальність та служіння іншим – забезпечують ефективне функціонування як освітніх інституцій. Завдяки впровадженню етичного лідерства можливе формування високопрофесійних команд, заснованих на довірі, взаємоповазі та спільних цінностях.

Етичний лідер у закладі освіти не лише володіє високим рівнем моральної культури, але й здатний мотивувати інших, створюючи середовище довіри та взаємоповаги. В основі етичного лідерства лежать такі принципи, як чесність, відповідальність, справедливість і соціальна свідомість (Шевченко Ю., 2018). У контексті освіти воно передбачає використання демократичних методів управління, підтримку

відкритого діалогу між учасниками освітнього процесу та формування моральних цінностей у дітей та молоді (Журба К., 2020).

Одним із дієвих підходів до виховання етичних лідерів є використання інтерактивних методів навчання, зокрема кейс-методу, дебатів, рольових ігор, які дозволяють моделювати реальні ситуації та сприяти розвитку навичок прийняття етичних рішень. Також важливою складовою є проєктна діяльність, яка включає організацію соціальних та волонтерських проєктів, що допомагає студентам розвивати почуття відповідальності та служіння суспільству. Це може включати участь у благодійних акціях, екологічних ініціативах та програмах наставництва для молодших учнів (Журба К., Шкільна І., 2022).

Крім того, суттєву роль у формуванні етичного лідерства відіграє менторство та наставництво. Співпраця з педагогами-наставниками сприяє розвитку етичних якостей у майбутніх лідерів, допомагаючи їм аналізувати складні ситуації та знаходити оптимальні рішення. Важливим кроком є розробка та впровадження кодексу етичної поведінки у навчальному закладі, що сприяє дотриманню загальноприйнятих моральних норм і створенню здорового освітнього середовища.

Ще одним ефективним інструментом є рефлексія та саморозвиток. Важливо стимулювати учнів і студентів до аналізу власної поведінки, що може реалізовуватися через ведення етичних щоденників, участь у круглих столах та обговореннях моральних дилем. Самоусвідомлення і внутрішня мотивація до етичної поведінки дозволяють майбутнім лідерам не лише орієнтуватися на власні цінності, а й транслювати їх у професійній діяльності та суспільному житті.

Формування етичного лідерства у закладах освіти є комплексним процесом, що включає інтеграцію моральних принципів у навчальний процес, створення сприятливого середовища та залучення студентів до соціально значущих ініціатив. Реалізація зазначених підходів сприятиме вихованню відповідальних, соціально активних особистостей, здатних здійснювати позитивний вплив на суспільство.

Моральні орієнтири відіграють ключову роль у формуванні поведінки освітнього лідера, визначаючи його стиль керівництва, комунікацію з колективом та ефективність прийняття рішень. Лідер у сфері освіти виконує не лише адміністративну функцію, а й морально-виховну, формуючи культуру довіри, взаємоповаги та відповідальності. Згідно з дослідженням С. Дубяги та Ю. Шевченко, лідерство в освіті базується на здатності впливати на поведінку

інших не через примус, а через авторитет, моральні якості та особистий приклад (Дубяга С., Шевченко Ю., 2010). У цьому контексті ключовими цінностями морального лідера є чесність, справедливість, відповідальність та етичність.

Чесність є основою довірливих стосунків між педагогами, учнями та батьками, справедливість забезпечує рівне ставлення до всіх учасників освітнього процесу та мінімізує конфліктні ситуації, а відповідальність виявляється у здатності приймати рішення, які відповідають інтересам не лише організації, а й суспільства загалом. Різні стилі керівництва демонструють різний ступінь орієнтації на моральні принципи. Авторитарний стиль управління передбачає жорстку ієрархію та мінімальну можливість для самовираження педагогічного колективу, тоді як демократичний стиль сприяє діалогу та спільному прийняттю рішень. Згідно з теорією «лідерства як функції групи», ефективний лідер не лише контролює процеси, але й адаптується до умов, підтримуючи баланс між вимогами системи та моральними нормами (Дубяга С., Шевченко Ю., 2010).

Важливою складовою підготовки освітніх лідерів є розвиток їхніх моральних якостей. С. Дубяга та Ю. Шевченко зазначають, що сучасний освітній лідер повинен мати не лише професійні знання, а й здатність аналізувати власну поведінку та її вплив на колектив приклад (Дубяга С., Шевченко Ю., 2010). Формування моральних орієнтирів відбувається через наставництво та менторство, що дозволяє майбутнім керівникам переймати етичні моделі поведінки, практичні тренінги з прийняття етичних рішень у складних управлінських ситуаціях та впровадження етичних кодексів у закладах освіти, які регламентують взаємодію між учасниками освітнього процесу.

Моральні орієнтири є основою ефективного лідерства в освіті, визначаючи стиль керівництва, сприяючи формуванню культури взаємоповаги та довіри, а також впливаючи на якість прийняття рішень. Освітній лідер, який керується моральними принципами, не лише забезпечує ефективне функціонування закладу, а й створює сприятливі умови для розвитку майбутніх поколінь.

Формування освітніх лідерів, здатних ефективно керувати навчальними закладами та сприяти моральному вихованню молодого покоління, є одним із ключових завдань сучасної педагогіки. В умовах глобальних змін і трансформацій освітньої системи зростає потреба у фахівцях, які керуються високими етичними принципами, здатні діяти відповідально, чесно та справедливо. Дослідження сучасних освітніх

практик демонструють, що моральні цінності стають важливим критерієм підготовки педагогічних кадрів та основою ефективного освітнього управління.

Етичні принципи та моральні орієнтири є невід'ємною складовою професійної діяльності керівників освітніх закладів. Згідно з дослідженням С. Дубяги та Ю. Шевченко, освітнє лідерство базується не лише на компетентності управлінця, а й на його здатності дотримуватися моральних норм, створювати атмосферу довіри та відповідальності у педагогічному колективі. До ключових моральних цінностей, які мають бути інтегровані у систему підготовки освітніх лідерів, належать чесність, яка забезпечує відкритість і правдивість у комунікації з учасниками освітнього процесу; справедливість, що гарантує рівне ставлення до всіх учасників освітнього середовища; відповідальність, яка полягає у здатності приймати обґрунтовані рішення та нести за них відповідальність; а також гуманізм, що виявляється в увазі до потреб і добробуту учнів та педагогічного колективу.

Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду свідчить про те, що моральні цінності можуть бути ефективно інтегровані у систему підготовки освітніх керівників через кілька ключових підходів. Перш за все, використання кейс-методу сприяє формуванню у майбутніх керівників здатності ухвалювати рішення, орієнтовані на загальнолюдські цінності. Практика розгляду реальних морально-етичних ситуацій дозволяє виробити етичні стандарти поведінки управлінців, що підтверджується дослідженням С. Дубяги та Ю. Шевченко. Другим ефективним підходом є наставництво та менторські програми, які дозволяють майбутнім керівникам переймати досвід етичного управління від досвідчених освітніх лідерів. У багатьох європейських країнах та в Україні досвідчені директори навчальних закладів працюють із молодими управлінцями, допомагаючи їм сформувати відповідні моральні якості.

Ще одним важливим напрямом є розробка кодексів етики освітніх керівників, які регламентують моральні обов'язки управлінців перед суспільством. Запровадження таких кодексів у педагогічних університетах сприяє формуванню культури моральної відповідальності серед майбутніх керівників освітніх закладів. Окрім цього, включення дисциплін з етичного лідерства до навчальних програм дає змогу майбутнім керівникам глибше зрозуміти принципи справедливого управління та морального виховання, а також усвідомити необхідність керувати закладом на основі моральних норм.

Попри позитивні зрушення у впровадженні моральних принципів у систему підготовки освітніх лідерів, існує низка викликів, що потребують подальшого розгляду. По-перше, необхідно розширювати систему практичного навчання, забезпечуючи майбутніх керівників можливістю застосовувати етичні принципи у реальних управлінських ситуаціях. По-друге, важливо посилити міжнародну співпрацю, запозичуючи найкращі світові практики з розвитку морального лідерства.

Наукові дослідження доводять, що розвиток етичного лідерства безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, формування позитивного морального клімату у школах і закладах вищої освіти, а також на підвищення довіри до освітньої системи загалом. У зв'язку з цим особливо актуальним є питання створення ефективних моделей професійної підготовки керівників, що інтегрують моральні цінності у всі аспекти освітнього процесу.

Висновки. Отже, формування освітніх лідерів на основі моральних цінностей є важливим завданням сучасної освіти, що потребує системного підходу. Досвід українських і зарубіжних навчальних закладів свідчить про те, що успішне впровадження моральних принципів можливе через інтерактивні методи навчання, наставництво, створення етичних кодексів та включення дисциплін з етичного лідерства до навчальних програм. Перспективи подальшого розвитку цієї сфери включають посилення практичної підготовки майбутніх керівників, міжнародну співпрацю та розробку новітніх методик викладання моральних принципів. Упровадження цих підходів сприятиме підготовці висококваліфікованих управлінців, здатних не лише ефективно керувати освітніми закладами, а й створювати сприятливий моральний клімат для розвитку наступних поколінь.

Список використаних джерел

- Гречаник Н.І. Емоційно-етичне лідерство керівника сучасного закладу освіти. 2023. 14 (2). 29-38. <https://doi.org/10.31548/hspedagog>
- Гоулман Д., Бояцис Р., Маккі Е. Емоційне лідерство. Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту: переклад з англ. 4-е вид. К.: Паблішер, 2010.
- Дубяга С.М., Шевченко Ю.М. Лідерські якості майбутнього вчителя у контексті сучасної освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2010.
- Журба К.О. Свобода і справедливість у смисложиттєвому вимірі зростаючої особистості. Матеріали X Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій. 2018. 1. 8-14.
- Журба К.О. Формування морально-етичних цінностей учнів у контексті педагогічних ідей ВО Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2014. 47. 245-249.
- Журба К.О., Шкільна І.В. Особистісно орієнтований підхід до виховання смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2020. 2 (25). 56-61.
- Журба К.О., Шкільна І.В. Шляхи виховання смисложиттєвих цінностей підлітків в умовах євроінтеграційного поступу України. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2022. 2 (27). 28-33.
- Копчук-Кашецька М.С. Емпіричне вивчення особливостей розвитку морально-етичних цінностей сучасних школярів на уроках народознавства. *Молодий вчений*. 2020. 1 (77). 81-85. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-18>
- Шевченко Ю.М. Педагогічна деонтологія: навч.-метод. посіб. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018.
- Petrenko L. Сутність духовно-морального виховання української молоді у педагогічних поглядах Г. Ващенко. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. № 30. 145–157. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270664>
- Brown M.E., Trevino L.K. Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*. 2006. Vol. 17.

References

- Grechanyk, N. I. (2023). Emotsiino-etychne liderstvo kerivnyka suchasnoho zakladu osvity. *H&S Pedagog*, 14 (2), 29-38. <https://doi.org/10.31548/hspedagog> [in Ukrainian].
- Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2010). *Emotional leadership: The art of managing people based on emotional intelligence* (4th ed.). Publisher. [in Ukrainian]
- Dubiaha, S.M., & Shevchenko, Yu. M. (2010). *Liderski yakosti maibutnoho vchytelia u konteksti suchasnoi osvity*. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Serii: Pedahohika. [in Ukrainian]
- Zhurba, K. O. (2018). *Svoboda i spravedlyvist u smyslozhyttievomu vymiri zrostaiuchoi osobystosti*. *Materialy X Mizhnarodnoho festivaliu pedahohichnykh innovatsii*, 1, 8-14. [in Ukrainian]
- Zhurba, K. O. (2014). *Formuvannia moralno-etychnykh tsinnosti uchniv u konteksti pedahohichnykh idei V. O. Sukhomlynskoho*. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. *Pedahohichni nauky*, 47, 245-249. [in Ukrainian]
- Zhurba, K. O., & Shkilna, I. V. (2020). *Osobystisno orientovanyi pidkhid do vykhovannia smyslozhyttievnykh tsinnosti u ditei pidlitkovoho viku*. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Serii: Pedahohika, 2 (25), 56-61. [in Ukrainian]
- Zhurba, K. O., & Shkilna, I. V. (2022). *Shliakhy vykhovannia smyslozhyttievnykh tsinnosti pidlitkiv v umovakh yevrointehratsiinoho postupu Ukrainy*. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Serii: Pedahohika, 2 (27), 28-33. [in Ukrainian]
- Kopchuk-Kashetska, M. S. (2020). *Empirychne vyvchennia osoblyvosti rozvytku moralno-etychnykh tsinnosti suchasnykh shkoliariv na urokakh narodoznavstva*. *Molodyi vchenyi*, 1 (77), 81-85. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-18> [in Ukrainian]
- Shevchenko, Yu.M. (2018). *Pedahohichna deontolohiia: navch.-metod. posib*. *Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Liuks»*. [in Ukrainian]

P. 595–616. URL: https://iranakhlagh.nipc.ir/uploads/science_p_10105_5765.pdf
 Burns, J.M. Leadership. New York: Harper & Row. 1978.
 Greenleaf R.K. Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness. Paulist Press, 2002. 370 p.

Petrenko, L. (2022). Sutnist dukhovno-moralnoho vykhovannia ukrainskoi molodi u pedahohichnykh pohliadakh H. Vashchenka. Vytoky pedahohichnoi maisternosti, 30, 145–157. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270664> [in Ukrainian]
 Brown, M.E., Trevino, L.K. Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*. 2006. Vol. 17. P. 595–616. URL: https://iranakhlagh.nipc.ir/uploads/science_p_10105_5765.pdf [in English]
 Burns, J.M. Leadership. New York: Harper & Row. 1978. [in English]
 Greenleaf, R.K. Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness. Paulist Press, 2002. 370 p. [in English]

Відомості про автора:

Терещенко Світлана Володимирівна
 Мелітопольський державний педагогічний
 університет імені Богдана Хмельницького
 Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
 Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-83-88

Матеріал надійшов до редакції 25. 08. 2024 р.
Прийнято до друку 30. 11. 2024 р.

Information about the author:

Tereshchenko Svitlana Volodymyrivna
 Bogdan Khmelnytsky Melitopol
 State Pedagogical University
 Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
 Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-83-88

Received at the editorial office 25. 08. 2024.
Accepted for publishing 30. 11. 2024.